

Arbeid te duur voor circulaire economie

56

* SEPTEMBER + OKTOBER 2013

De circulaire economie komt er niet zolang we weinig belasting betalen voor grondstoffen terwijl de loonbelasting hoog is. “Draai dat om!” Die stelling komt van Femke Groothuis, voorzitter van The Ex’tax Project, een onafhankelijke stichting die een fundamentele belastingverandering nastreeft. Dit project is de erfenis van Eckart Wintzen, een van de pioniers in Nederland op het gebied van duurzaam ondernemen.

✦ TEKST ASTRID VAN UNEN ✦ FOTOGRAFIE ANNE HAMERS

DILEMMA: Voor een circulaire economie heb je arbeidsintensieve business modellen nodig. Het restaureren, repareren, leasen en het terugwinnen van producten kost veel menskracht. Maar ondernemers gaan die kant niet op als de belasting op arbeid zo duur blijft.

Eckart Wintzen, wie was dat ook al weer? Ja natuurlijk, hij was die ondernemer die ons leerde hoe sociale innovatie, ecologische performance en het streven naar winst onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Lang voordat maatschappelijk verantwoord ondernemen een begrip werd, paste hij het al toe in zijn automatiseringsbedrijf BSO. Wintzen overleed onverwacht in 2008, maar liet zijn gedachtegoed na in het leesbare en gelauwerde ‘Eckart’s notes’.

Femke Groothuis (1972) werkte negen jaar met Wintzen samen, tot aan zijn dood. “Eckart was een heel gewilde werkgever”, zegt Groothuis in een wat rumoerig eetcafé in Utrecht. “Omdat hij zonder stroperige managementlagen werkte in zijn beroemde cellen. Dat wist ik toen nog niet, maar daar kwam ik achter toen ik in 1999 bij hem ging werken. Hij had BSO Origin toen al verkocht en zijn kapitaal in Ex’tent gestoken.”

Ex’tent is een *green venture capital* fonds dat investeerde in ondernemers en ondernemingen met duurzame intenties. Groothuis werd binnengehaald “om orde op zaken te stellen”. Ze beoordeelde er samen met Wintzen alle aanvragen. “Het fonds investeerde in onder meer Green Wheels en een telefoon waar je oogcontact mee kan maken. Het fonds bestaat nog wel, maar is naar wens van de erven nu in afbouw.”

Wintzen constateerde al vroeg dat de belasting op arbeidskracht veel hoger lag dan op grondstoffen, en dat die verhouding

tot scheefgroei heeft geleid. Beter is ‘belasting op onttrokken waarde’ te heffen, zoals hij dat noemde. In de jaren negentig publiceerde BSO Origin al de ‘werkelijke winst’ in een geïntegreerd jaarrapport waarin zaken als vervuiling, waterverbruik en emissies van de winst werden afgetrokken.

Groothuis: “Toen Eckart plotseling overleed, hebben we als overgebleven werknemers gekeken hoe we die laatste stelling opnieuw konden aanzwengelen. Ik heb zelf internationale betrekkingen en milieukunde gestudeerd en enige tijd in Vietnam en Kenia doorgebracht. Ik kwam er al vroeg achter dat ik liever in Europa wat wilde doen aan het consumptiepatroon dan in Afrika mensen de les te lezen. Eckarts visie sloot hierop aan.”

Ze bleef in dienst bij Ex’tent, maar richtte Stichting The Ex’tax Project op. Ex’tax is een afkorting van Value Extracted Tax. “We doen veel met partners samen, zijn een echte partnerorganisatie. De belangrijkste activiteit van de afgelopen jaren is dat we erin geslaagd zijn de vier grootste accountantskantoren bij elkaar te brengen. We hebben Deloitte, EY, KPMG en PwC aan tafel gekregen in een unieke samenwerking. Hen hebben we voorgelegd: stel je voor dat je dertig miljard euro aan belastingen mag verleggen van arbeid naar grondstoffen. Hoe zou je dat doen? Met hen ontwikkelen we een visie op hoe dat er in Nederland maar ook daarbuiten moet gebeuren.”

Deze groep had wel zin in die uitdaging. “En veroorzaakt daarmee wel een olievlekwerking”, denkt Groothuis. Hun expertise, benadrukt ze, is belangrijk voor het uiteindelijke document dat in de afrondingsfase zit. “Nee, ik kan er nu nog niks over vertellen, maar het uiteindelijke doel is de discussie hierover in Nederland aan te zwengelen. De volgende stap zou kunnen zijn dat we dezelfde exercitie in andere landen gaan doen, waardoor je op termijn een soort masterplan voor Europa kan ontwikkelen. En eigenlijk tussen al die landen de grootste gemene deler kunt vinden waarmee we naar Brussel kunnen om tegen de EU te zeggen: dat is wat we willen en dit is er mogelijk.”

Femke Groothuis, voorzitter van The Ex’tax Project: “Iedereen is zich ervan bewust dat grondstoffen eindig zijn en arbeid niet.”

De hoogleraar “Arbeid goedkoper maken gaat niet gebeuren”

Oud-staatssecretaris Rick van der Ploeg, econoom en hoogleraar aan de universiteiten van Oxford en Amsterdam, schreef in de jaren tachtig van de vorige eeuw al vlamme artikelen over het fors ‘beprijzen’ van grondstoffen en verlagen van de belasting op arbeid. “Samen met collega-econoom Lans Bovenberg noemde ik dat het tweesnijdend zwaard ofwel het dubbele dividend. Wordt de belasting op arbeid verlaagd en die op grondstoffen verhoogd, dan gaat men zuiniger om met grondstoffen en komen er meer banen. Die laatste redenering is fout.” Van der Ploeg zegt groot voorstander te zijn van het zuiniger omgaan met grondstoffen. “Vervuulende grondstoffen willen we liever in de grond houden. Andere grondstoffen die schaars worden, worden dan vanzelf duurder. Maar hogere kosten, of hogere belasting op grondstoffen worden altijd afgewenteld op de zogenoemde immobiele productiefactoren. Dat zijn de zieken, zwakken en ouderen. De werkloosheid kan daarbij evengoed omhoog gaan, want bedrijven gaan die hogere belasting afwentelen op de werknemers. Groothuis is in deze iets te positief.” De vraag is ook hoe en wanneer zulke drastische veranderingen in een belastingstelsel kunnen worden doorgevoerd. “De vraag is ook: voor welk systeem kies je? De btw? Daar kun je in je eentje niet van afwijken, daarin zijn wij onderdeel van het grote geheel. En wat haal je uit het lagere belastingtarief? Voedsel? Dat heeft veel water nodig en water is schaars, dus ja, dat moet dan uit het lagere belastingtarief. Daar zijn onze linkse politici niet blij mee. Ook kun je bepaalde mobieltjes zwaarder belasten omdat die stoffen bevatten die onder dubieuze omstandigheden worden gedolven. Maar wat doe je met dat geld? Want dat geld is bloedgeld geworden. Kortom: het levert nog heel veel vragen op.” Van der Ploeg vindt het desalniettemin “prachtig” wat Groothuis doet. “Ze zet de zaak wel op de agenda en daar ben ik enthousiast over. Mar wat moet Nederland gaan doen? Waar te beginnen? Onze footprint is enorm, zeker voor zo’n klein land. We zijn een vies landje aan de Rijn geworden. We gebruiken ook heel veel water, relatief veel meer dan andere landen en ten koste van andere landen. Is de manier waarop wij produceren rechtvaardig? Daar moeten we naar gaan kijken.”

rick.vanderploeg@economics.ox.ac.uk

“Stel je voor dat je dertig miljard euro aan belastingen mag verleggen van arbeid naar grondstoffen. Hoe zou je dat doen?”

Femke Groothuis:
“Als samenleving staan we voor de opdracht iedereen mee te laten doen.”

- **Aan ambities geen gebrek** bij The Ex’tax Project. Ze werken er stap voor stap aan. “Het voordeel van de nadruk verleggen naar grondstoffen is dat je de prikkels omdraait”, legt Groothuis uit. “De laatste tijd wordt veel gesproken over de circulaire economie, waarin grondstoffen in een gesloten cyclus worden gebracht en bedrijven steeds opnieuw waarde kunnen toevoegen. Maar die circulaire economie gaat er niet komen, tenzij de belastingen worden verlegd. Voor een circulaire economie heb je allemaal arbeidsintensieve business modellen nodig. Het restaureren, repareren, leasen en het verbeteren van producten, dat kost allemaal menskracht. Maar ondernemers gaan die kant niet op als arbeid zo duur blijft. Anderzijds is iedereen zich ervan bewust dat grondstoffen eindig zijn en arbeid niet. Het is nu dus een superactueel onderwerp.” Voor de rest van Europa zou de belastingwijziging ook geen overbodige luxe zijn, pleit Groothuis. Europa is netto de grootste importeur met bijna 1400 miljoen ton aan verschillende grondstoffen, aldus de website van The Ex’tax Project. Daarmee is Europa dus heel afhankelijk van andere landen en soms van instabiele regeringen, wat onwenselijk is. Nog meer cijfers: “Jaarlijks komen er 4500 miljard belastinggelden binnen, wat voor 52 procent uit arbeid- en slechts 6 procent uit milieuheffingen bestaat.”

In het document dat nu wordt voorbereid, komt het allemaal aan de orde. “We hebben Nederland als uitgangspunt genomen, maar er is een grote Europese dimensie in meegenomen. Het verlagen van btw op reparaties bijvoorbeeld, moet op Europees niveau worden vastgesteld.” Maar wat kan Nederland dan in z’n eentje bewerkstelligen? Legio zaken, stelt Groothuis. “Vorig jaar is in Nederland de grondwaterbelasting afgeschaft. Dat moet onmiddellijk worden teruggedraaid en tien keer zo hoog worden. Nederland kan op deelgebieden zelfstandig veranderingen

in het belastingstelsel aanbrengen, zonder dat het de concurrentiepositie aantast. Wel voorzichtig.” En het levert de consumenten meer financiële armslag op, rekt Groothuis voor. “De verlichting van de lasten op arbeid maakt sommige producten weer goedkoper. Appels uit Australië worden duurder vanwege de zwaarbelaste brandstof, maar appels uit Nederland niet. Je maakt als consument dus andere keuzes. Je verlegt de prikkels van ‘ruim voorradig’ (arbeid) naar ‘schaarste’ (grondstoffen). En het levert ook nog eens extra werkgelegenheid op. Nu zijn er 4 miljoen mensen afhankelijk van een uitkering en moeten steeds minder werknemers voor die uitkeringen zorgen. Daar is allemaal winst te behalen.”

De kern van The Ex’tax Project, zegt de voorzitter, is inzoomen op menselijke capaciteiten en talenten die nu niet tot ontplooiing komen. “Als samenleving staan we voor de opdracht iedereen mee te laten doen. Je moet je voorstellen wat je allemaal meer kunt doen als arbeid minder belast wordt. Veiligheid, zorg en onderwijs, allemaal zaken die wij belangrijk vinden, worden beter betaalbaar en krijgen ook meer menskracht.” De ideeën van The Ex’tax Project blijken goed geland in de politiek. PvdA, D66, CDA, ChristenUnie, GroenLinks en de Partij voor de Dieren zien de belastingverschuiving als evident en de eerste twee partijen lobbyen hiervoor ook in de EU. “Vaak zie je nog dat hun opvattingen onder het kopje duurzaamheid zijn samengevat”, zegt Groothuis. “Maar willen we op de langere termijn welvaart behouden, dan moeten we dit meer in de economische hoek plaatsen.” ■ femke@extax.nl

Femke Groothuis is een van de keynote sprekers tijdens de conferentie Closing the Loop 2013 van 2 t/m 4 oktober. Haar thema is ‘The Social Dimension of the Circular Economy’. Inschrijven kan op www.p-plus.nl/meeting

Bedrijfsleven denkt mee

Feike Sijbesma, CEO van DSM, riep in februari van dit jaar in The Guardian op tot het maken van nieuwe wetgeving en boekhoudkundige regels om de rol van bedrijven in de samenleving te veranderen. Het belastingstelsel, zo betoogde hij, speelt een belangrijke rol in het proces van waarde-creatie. ‘Waarde-creatie (of –vernietiging) van mensen en de aarde moet verankerd zitten in de algemene waarde van bedrijven. Een van de benaderingen zou kunnen zijn het introduceren van gedifferentieerde belastingstelsels, afhankelijk van de presentatie of bijdrage aan ecologie of samenleving.’ Een logische aanvulling op deze benadering, stelt Sijbesma in hetzelfde artikel, zou verhoogde belasting kunnen zijn op schaarse grondstoffen en verlaging van de belasting op arbeid. Dit zou volgens Sijbesma kunnen helpen in de strijd tegen de werkloosheid en zou het creëren van banen in bepaalde sectoren en voor moeilijk bemiddelbare werkzoekenden zoals ouderen kunnen vergemakkelijken. Ook De Groene Zaak, platform voor innovatieve duurzame bedrijven, maakt zich hard voor de circulaire economie in relatie tot herziening van het belastingstelsel in de geest van Eckart Wintzen. Op hun website: ‘Er is in Nederland al eerder gewezen op het feit dat de belasting van arbeid niet leidt tot een duurzame economie. De Groene Zaak pleit daarom voor een belasting op grondstoffen of (aan de aarde) ‘onttrokken waarde’ (BOW). Zo’n belasting past binnen een dienstgerichte vrijemarkteconomie, waarin het lucratief is om zo min mogelijk (schadelijke) grondstoffen te gebruiken en zoveel mogelijk te recycleren.’

De invoering ervan zou vervolgens in drie stappen moeten verlopen:

- + **stap 1:** Alle bedrijven voeren binnen vijf jaar een ecologische boekhouding in, gebaseerd op de door een product onttrokken waarde. Die waarde vertegenwoordigt de theoretische kosten van het herstellen van de milieuschade die door het vervaardigen van het product wordt aangericht.
- + **stap 2:** De BOW wordt ingevoerd. Aanvankelijk 5 procent, in ongeveer dertig jaar oplopend naar 100 procent. Dan zijn de volledige kosten voor het herstellen van de milieuschade gedekt. Hergebruik van materialen wordt niet belast en is dus financieel aantrekkelijk.
- + **stap 3:** Een steeds groter deel van deze belastingopbrengst wordt gebruikt om de aangerichte schade te herstellen.

www.degroenezaak.com